

KAMUOYUNUN, BİREYİN YABANCILAŞMASINA ETKİSİ

Seda MENGÜ*

Abstract

Society may function as source of oppression, direction and motivation for each individual. In fact, under such a domination and oppression, individuals experience their thoughts and attitudes as indispensable means of self-realization with respect to the control of society. Individuals cannot express themselves in a natural way when they are encountered with several events. Such an inability unavoidably leads to loss of individuality in time. Moreover, consumption with regard to the others, fear of being ostracized and the discourses formed according to the others all the time cause individuals to lose their identities gradually. Such a situation is probably the most conspicuous indication of alienation. Thus, individuals get alienated from their own identities as social entities in the public role they play by trying to preserve their public esteem

.....

Yabancılaşma terimi, aslı Latince'den gelmiş olan "alienation" terimidir. Bu terimin kökü; "alienare" bir isim olup, bir şeyi uzaklaştırma, yerini değiştirme, diğeri durumuna koyma teriminden

*Araş.Gör.Dr., İ.Ü.İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü.

türetilmiştir. "Alienate" kelimesi ise, "alienus" tan türetilmiştir. Anlamı da bir başkasına ait ya da diğeri olmak üzere ayrılan anlamına gelir. Burada bir başkasına ait olma, bireyin düşünce ve kanaatlerinin, kamunun ortak kanaatlerine ait olma durumudur.

Kamuoyu, "opinion", İngilizce ve Fransızca'da, Latince'deki *opinion*'un kanaat yahut tam olarak kanıtlanmamış belirsiz yargı şeklindeki yalın anlamını yüklenir. Fransızca'da gelenek ve görenekler, "les opinions" olarak adlandırılır. "Opinion" sözcüğü, 18. yüzyılın sonlarında, değerlendirme yeteneğine sahip bir kamusal topluluğun akıl yürütmesiyle ilişkilendirilmiştir (Habermas, 1997: 182).

J.J. Rousseau'nunda belirttiği gibi, kamusal alan, insanın toplumsallaşmasıyla oluşmuştur. Tarihsel süreç içerisinde gelişen teknolojiyle birlikte, siyasal, toplumsal ve kültürel tüm sistemlerin, insanlığa sunduğu yararlar, yadsınamaz bir gerçektir. Bu yararlar, zararları da beraberinde getirmektedir. Bunun en önemli sonucu, endüstrileşmiş ülkelerde yaşayan bireylerin, sosyal, ekonomik ve kültürel düzeyde yaşadıkları yabancılaşma olgusunda görülmektedir.

Yabancılaşma kavramı birçok bilim adamı tarafından ayrı biçimlerde ele alınmıştır. Kimileri toplumbilimsel ve ruhbilimsel açıdan irdelerken, kimileri de kültürel açıdan incelemiş ve bu alanda çalışmalar yapmışlardır. Bunun da en temel nedeni, yabancılaşma sorununun odak noktasında insan ögesinin bulunmasıdır. İnsan, toplumu oluşturan en küçük öge ve toplumun içinden çıkabilecek iyi ya da kötü eylemlerin en önemli başlangıç noktasıdır. Bu da bilim adamlarını yabancılaşma konusunda çalışmalar yapmaya itmiştir.

Bireylerin toplum içindeki potansiyellerinin tümünü doğru ve tam olarak kullanabilmeleri için, bazı gereksinimleri vardır. Bu gereksinimler; insanın kendini toplum içinde doğal olarak anlatabilmesi, anlaşılabilmesi ve kabullenilmesidir.

Yabancılaşma artık yalnızca çalışma yaşamındaki koşullardan kaynaklanmamakta, çağcıl yaşamın içerikleri de bunu etkilemektedir. Toplumun genelinde gün geçtikçe artan ahlak çöküntüsü, kurumların kendi işlevlerinin dışına çıkmaları, bireyin çevrenin etkisiyle kendini güçsüz hissetmesi ve toplumdan kendini yalıtması da yabancılaşmanın kapsamındadır.

Bireyin kendi gizli gücünün bilincinde olması demek, onun tatmin edilmesi gereken gereksinimlerinin de bilincinde olması anlamına gelmektedir. Birey, toplum içinde düşüncelerini olduğu gibi ifade edemiyorsa, zamanla toplum içinde yabancılaşır.

Yabancılaşma durumu, kişinin kendisine, çevresine ve toplum normlarına, gerçek yaşantıya karşı bazı nedenlerden ötürü oluşmaktadır. "Birey bu durumda ya en uç noktada keskin bir bireysellik yaşamakta ve kendi dışındakilerin tümünü kitle olarak görmekte ya da tam tersine, kendi bireyselliğinin anlamını yitirip; pasif, edilgen ve yaşadığı toplum içinde eriyen bir nesneye dönüşmektedir. Bir de bu iki durum arasında bir durum bulunmaktadır. Bu ise, içinde yaşadığı toplumun anlık işlevine ve sistemine değişken kişilik yapısıyla son derece esnek biçimde uyum sağlayabilen, her kalıba girebilen, yanar - döner kişilikli bireydir.

Halkın kendisine nasıl yabancılaştığını, kendini temsil ettirdiği zaman nasıl halk olmaktan çıktığını ilk anlatan Jean Jacques Rousseau'dur. Ona göre halk, yönetimi devredebilir ama, devlet

çinde kendisine yabancılaşmak istemiyorsa, ortak istenci devredemez. Devlet iktidarı ortak istençte yatar; istenç ya kendisidir ya da yabancı birisidir. Bunun ortası yoktur. Kafka, iktidarın denetlenmesinin genörgüt (hiyerarşi) eliyle kullanılmasının en büyük yabancılaşmayı doğurduğunu saptamış ve bu sistemi, bireyin genörgüte başkaldırdığındaki yenilgisi ya da yazgısına boyun eğişindeki yaşantısını betimlemiştir. "Bürokrat için insanca ilişkiler değil yalnızca nesne ilişkileri vardır. İnsan evraka dönüşür. İnsan yalnızca bir olaydır. Resmi dairelerin koridorları aşağılanma kokar. Sigara içmek kesinlikle yasaktır. Bu yasağın kapsamına soluk almak da girer. Buna karşılık yürek çarpıntısına izin vardır; dahası, çarpıntı olması istenen şeydir. Her türlü ümit uçup gider. Yapıdan kapıya gönderilen kişiye suçluluk duygusu aşılır. Geri çevirmek değil, oyalamaktır asıl olan. İnsan şu ya da bu biçimde olay olup çıkar." (Ficher, 1985:49,66)

Melvin Seeman, "Yabancılaşma Anlamı Üzerine" adlı eserinde, yabancılaşmayı ruhbilimsel ve toplumbilimsel olarak beş boyut altında incelemiştir. "Bunlar sırasıyla:

1. Güçsüzlük
2. Anlamsızlık
3. Normsuzluk
4. Yalıtılma
5. Kendine yabancılaşma/kendinden uzaklaşma."

(Oldenquist, 199: 4)

Burada güçsüzlük, gücünü kullanamama durumu, kişinin çalıştığı topluluk içinde fiziksel ya da ruhbilimsel olarak başkaları tarafından yönlendirilerek kontrol edilmesi, sonuç olarak da kişinin

zamanla kendi özünde bulunan gücün zayıflaması hatta yok olmasıdır. Anlamsızlık sorunu, kişinin her gün yaptığı şeyleri tekrar tekrar değişmeden, monoton bir biçimde yapmaya devam etmesinden doğmaktadır. Üstelik bu belirli çerçevede yapılan iş sonucu, yeni bir takım oluşumların, yaratımların ortaya çıkmayı da kişinin yaptığı işte kendini gerçekleştirememesine, kendini bulamamasına neden olmaktadır. Böylece yapılan iş, çalışan için anlamını yitirir.

Normsuzluk ise, eğer birey bulunduğu topluluğu ya da çalıştığı topluluğun değer yargılarına zıt bir karakter gösteriyorsa, kendi normlarına uygun olmayan bir ortamda bulunuyorsa, bir süre sonra kendi normlarını bir tarafa bırakmaya zorlanmaktadır. Bu da onu yabancılaştıran bir etken olmaktadır.

Kişinin kendine has özellikleri, geçmişi, kişiliği ve beklentileri, bulunduğu ortamda gerektiği gibi doyurulmadığı zaman, kendisi bulunduğu ortamın sistemi içerisinde bunları tatmin etmeye çalışacaktır. Ama bu kez, düşünce, duygu ve tavırlarında dengesizlikler ortaya çıkacak ve kendi kendisinden soyutlanma durumuna gelecektir. Yabancılaşmanın boyutlarından, güçsüzlük; kontrole, normsuzluk; başkalarının sosyal normlarına ters düşmeye, anlamsızlık; akılcılık ve anlaşılabilirlik gereksinimine ve yalıtılma da değer sistemlerinin yarışımına dayanır.

Bunun yanı sıra, Freud'un söyleminde, temel kavramlardan biri olan "aktarma" olayı ile yabancılaşma olayı arasındaki benzeşmeyi görmekteyiz. "Nevrotik hasta, yabancılaşmış bir insandır. Kendisini güçlü hissetmez. Korkmaktadır ve çekingendir. Çünkü kendini, kendi eylem ve yaşantılarının öznesi ve yapıcısı olarak görmez. Yabancılaşmış olduğu için nevrotiktir. İçsel boşluk ve yetersizlik

duygusunu yenmek için tüm insansal niteliklerini, sevgisini anlığını, cesaretini yansıtacağı bir nesne seçer. Bu nesneye boyun eğerek, kendi nitelikleriyle ilişkide olduğunu duyar. Kendini güçlü, akıllı ve cesur hisseder. Bireyin yabancılaşması olgusu üstünde temellenen bu düzenek, bir nesneye çılgınca tapınma durumu, aktarmaya kuvvet ve yeğinliğini veren ana dinamizmdir” (Fromm, 1996: 65). Burada aktarım, kişiden kamusal alana yapılmaktadır. Kişi, gücünü kamuoyunun gücünden almaktadır.

Marx'taki yabancılaşmada karşımıza çıkan güçsüzlük ve kendine güvenin yitirilmesi, ayrıca kişinin kendi özelliklerini ve gizilgücünü karşısındaki nesneye aktararak kendini gerçekleştirme düşüncesi, Freud'da bu şekilde açıklanmıştır. Buradan şöyle bir sonuç da çıkarılabilir: Tek başlarına görünüşte güçsüz olan bireyler, bu güçlerini kamusal alana aktardıklarında büyük bir içsel güç ve buna bağlı olarak eyleme dönüşebilecek yaptırımlar ortaya çıkar.

Birey, kendisine özgü duygu ve düşünce işlevlerini, kamuoyunun olumlu ya da olumsuz ortak kanaatlerine aktarmış olduğu için, olaya karşı yabancılaşır. Özel alandaki kanaatler artık kamusal alana aktarılmıştır.

Kamuoyu kavramının incelenirken ele alınması gereken iki temel unsur; birey ve toplumdur. Kamusal ve özel alana bağlı olarak; benlik, kişilik, kamusal rol ve kamusal saygınlık unsurları söz konusu olmaktadır. Tek tek bireylerden oluşan toplum, başlı başına kendi kurallarını, ilkelerini, suç, ödül ve cezalarını oluşturmuş bir sistemdir.

Toplum, bu kurallar ve işleyişi içerisinde toplumdaki her bir birey için bir baskı, yönlendirme ve itici güç oluşturmaktadır.

Aslında kişi, bu güç ve baskı altında kendi öz varlığını kanıtlayabilme aracı olan düşünce ve davranışlarını kamuoyunun güdümüne bağlı olarak gerçekleştirebilmektedir. Birey, olaylar karşısında kendisini doğal ve gerçek olarak ortaya koyamamaktadır. Rousseau'ya göre, insanlar bir tür benlik duygusu yüzünden başkalarına bağımlı olurlar. Dış görünümünü, söylemlerini başkalarının gözünde onaylanacak şekilde sınırlar; böylece kendilerini iyi hissederler

Bireylerin toplum içinde bu kendilerini ifade edememeleri durumu, zamanla doğal olarak, benlik yitimine neden olmaktadır. Hep başkalarına göre tüketim, dışlanma korkusu, alay edilme ve ayıplanma riski nedeniyle başkalarına göre yapılmış söylemler, bireylerin zamanla kendi benliklerini yitirmelerine neden olmaktadır. Bu ise, yabancılaşmanın en belirgin durumudur. Böylece birey, oynadığı kamusal rol içinde kamusal saygınlığını koruyarak bulunduğu kamusal alanda toplumsallaşmış bir varlık olarak kendi benliğine yabancılaşmaktadır. Fakat en kötüsü de, bireyin bu yabancılaşmanın farkında olmamasıdır. Bunun nedeni, çevresindeki diğer bireylerin de aynı ortak kanaatlere uygun davranıyor olmasıdır.

J.J. Rousseau'ya göre, ceza hukuku, medeni hukuk ve kamu hukukunun yanı sıra kamuoyu bir dördüncü hukuk biçimidir ki bu yazılı değildir. Bu, bireylerin yüreklerine kazınmıştır. Geleneklerin, göreneklerin belirlenmiş alanlarında, insanın dışlanmamak için açıkça ifade ettiği ya da ifade etmek zorunda kaldığı kanaatler ve davranış biçimleri, kamuoyunu oluşturmaktadır. "Kamuoyu, bireyi, kendi isteği dışında da olsa, belirli bir davranışa yönlendirebilecek kuralları bünyesinde

taşımaktadır...insan kırılğan doğası nedeniyle başkalarının yargılarına bağlıdır. Çünkü dışlanmak ya da yalnız kalmak istemez” (Noelle-Neuman, 1996: 108).

Bulunduğu toplumda sürekli olarak kamuoyunun istenci ve eğilimlerine göre hareket eden birey, kendine yabancılaşmasından ötürü, mutsuz bir bireydir. Rousseau'ya göre, “insanın özü ikiye bölünmüştür. Doğasının gerçek gereksinim ve eğilimlerini koruyan insan ve kanaatlerin boyunduruğu altında kendisini biçimlendiren insan”. Bireyin yabancılaşmasına neden olmakla birlikte, kamuoyu toplumda birleşmeyi ve adet, gelenek ve göreneklere uygun olacak ahlaksal nitelikte kararlar alınmasını da sağlar. Fakat bu her zaman bireyin kendi kararı olmayabilir. Bu da bireyi mutsuzlaştırır. Kamusal dünya, gerçeğin eksiksiz bir tanımı olarak mutluluk ilkesine sınırlama getirmektedir (Sennet, 1996: 131).

Kamuoyunun her bir birey üzerinde davranış, düşünce düzeyinde olumlu ya da olumsuz yansıma izleri bulunmaktadır. Bu işlem çerçevesinde, “kamusal alanı yöneten ilkeler; istenç ve yapıntı, özel alanı yönetenler ise; kısıtlamalar ve yapıntının silinip gitmesidir” (Sennet, 1996: 131).

Kamuoyu bir olay kişi ya da düşünce ile ilgili izlenim değişikliğini, değerlendirmelerini, iknaya bağlı olarak bünyesinde bulundurmaktadır. Kamuoyu bu izlenim değişikliğini yaparken çoğu zaman bir zorlayıcılık kullanmaktadır. J.J. Rousseau, tüketim biçimini de kamuoyunun belirlediğini söylemiştir. Buna örnek olarak da, sırf parlak olduğu için kumaş satın alan bir adamı örnek verir. “İlk kez 1820’de Fransa’da ticari “reklam” olarak tanımlanmış olan ticari reklam, bugün piyasa iktisadının göze çarpan bir tamamlayıcı pazarı olarak değerlendirilmiştir. 19. yüzyılın sonlarına dek saygın

kurumlarda basit ticari ilanlardan bile rahatsızlık duyulurdu; ticari reklamlar görgüsüzlük sayılırdı.”

“Kanaat idaresi, reklamlardan kamusalılığı açıkça siyasal kamu olarak hedef almasıyla ayrılırken, özel reklamlar, tüketici olmaları ölçüsünde, başka özel şahısları muhatap alır. Tüketicinin etki altına alınması, özel şahısların oluşturduğu, düşünce üreten kamusal topluluğun klasik biçiminin çağrışımlarını yok ederek, o kamusal varlığın meşrulaştırıcılığını istismar eder, kamusalığın işlevleri, örgütlü özel çıkarlar arasındaki rekabete eklenir” (Habermas, 1997:325). Burada da, tüketiciliğe dönüşümü yönlendiren bir güç ve kamuoyunun bir işlemi olarak reklam karşımıza çıkmaktadır.

Rousseau, “yasama erkinin yalnızca halka ait olduğunu, ama yaşamaya Prens’in ön ayak olması” gerektiğini söyler. Prens, toplumda hangi kanaatlerin yeterince faal olduğunu gözlemlemelidir, çünkü yasalar ancak devletin gerçek temeli olan birlik ve beraberlik üzerine kurulabilir. Burada önemli olan, toplumun iyi gözlemlenebilme konusudur. Kamuoyu, toplumun kanaatini etkilemek, tutum ve davranış değişikliğini sağlamak için gerekli olan gözlem ve iknayı bünyesinde bulundurmaktadır. Kamuoyu araştırmaları bu gözlem ile gerçekleştirilebilmektedir. “Kamuoyu araştırmalarının yaşamsal bir yönü, bireylerin tutumlarının nasıl değiştiğini anlamaktır” (Milburn, 1998: 37).

Tutum ve tutum değişikliği üzerindeki sosyal ve psikolojik araştırmalar, farklı etmenlerin bireylerin tutumlarını nasıl etkileyebileceğine ilişkin zengin bilgi sağlamıştır. Siyasal açıdan toplumu gözleme, kamuoyunun tutum ve davranışlarını mevcut siyasal çerçeveye uygun olarak değiştirmek ve buna uygun bir ikna yöntemi ile bilinçlendirme, bireyi zamanla devlete

yabancılaştırmaktadır. Kitle iletişim araçlarının siyasetin istediği yönde, bu alandaki kullanımı, elbette ki halkı belirli bir ölçüde bilgilendirip, bilinçlendirecektir. Fakat kamuoyunda oluşan bu bilinç, her zaman doğru bir bilinç değildir. Yani, “kamuoyu her zaman bilinçlidir” yorumu yapılamaz. “Farklı siyasal durumlar kamuoyunun oluşum ve ifadesini etkileyebilir. Örneğin, önemli siyasal bilgilerin bulunup elde edilmesi zaman ve para gerektirdiğinden, yönetimler halkla iki yönlü bir iletişimi sürdürme konusunda istekli olmadıkça, bir çok kişi, tutum geliştirmek ve biçimlendirmek için gerekli bilgilere kolay ulaşamayacaktır. Siyasal sistemlerin doğası gereği önemli bilgilerin genellikle bütün yurttaşlar için ulaşılabilir olma olasılığı düşüktür” (Milburn, 1998: 38).

Bu durumda, halkın her zaman bilinçli ve tutarlı olması yönündeki düşünce yanlış olacaktır. Birey, siyaseti tek başına yönlendirmede pasif ve edilgendir. Ancak düşüncelerini diğerlerinin ortak kanaatleriyle birleştirdiğinde bir güç kazanır ve tutumlarını ifade eder. Fakat sergilediği bu tutumlar, her zaman kişinin kendi gerçek düşünceleri olmayıp, sadece kendisinininkine yakın düşünceler olabilmektedir. “Kamuoyu, değişik insanların değişik bir dizi konuda siyasete ilişkin tutumlarını yansıtır. Bu tutumlar bazı insanlarda güçlü olabilir ve sık sık ifade edilebilirler. Diğerleri ise, tutumları üzerinde, yalnızca sorulduğunda ya da bir kampanya bağlamında özgül inançlar kendileri için çarpıcı kılındığında düşünebilirler” (Milburn, 1998: 40). Kamuoyu, siyaset yönelimlidir ve siyasal sonuçları vardır. Kamuoyu baskısını göz ardı eden yönetim ve siyasetçiler, uzun süre iktidarda kalamazlar.

Siyasete yabancılaşmış bireylerin belirli konularda ikna edilerek tutumlarını değiştirmelerinin sağlanması daha kolay olmaktadır. Bununla birlikte, kamuoyunun tutumunun değiştirilmesinde önemli diğer bir noktanın da, bireylerin kişilikleri olduğunu görmekteyiz. “Kişiliğin kamuoyu üzerindeki etkisi ve siyasal davranış üzerinde çalışan toplumbilimciler, iki yaklaşımdan birini izlemişlerdir: bunlar; Bennett’in (1980) dediği gibi ‘bütüncü’ ve ‘kişilik özelliği’ yaklaşımlarıdır. Bütüncü yönelimler; kişiliğin temel örgütleyici ilkesini anlamaya, kişilik özelliği kuramları ise; kişinin siyasal düşünce ve eylemi için belirli bir kişilik özelliği ya da boyutunun önemini anlamaya çalışmışlardır” (Milburn, 1998: 40).

Toplumun demografik ve psikografik etmenleri, bireylerin tutum değişikliklerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu farklı etmenler nedeniyle, bireylerin siyasete katılma dereceleri, yabancılaşma derecelerini de etkilemektedir. Kamuoyunda görülen siyasal yabancılaşmanın başlıca toplumsal etmenleri; gelir ve eğitim düzeyleridir. Walter Dean Burnham (1982), A.B.D’de son 20 yılda kamuoyunda siyasal yabancılaşmanın keskin bir biçimde arttığını belirtmektedir. Burnham, Harris kamuoyu yoklamalarına dikkat çekmektedir. “Size ne olduğu, ülkeyi yönetenlerin umurunda değildir.” cümlesine katılma oranı %30’dan daha fazla artmış, aynı zamanda 1960’tan bu yana seçimlerde kullanılan oy sayısı düşmüştür.” Bu durum da, bireylerin giderek siyasete yabancılaştıklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Rousseau, kamuoyu kavramını özel alan olarak halkın söylemine göre incelerken, bireyin kararını kendi istemlerine ya da halkın/kamuoyunun ortak kanaatinin boyunduruğu altında aldığını belirtmişti. Diğer yandan, kamusal alanda ise, yasama hakkının

halka ait olduğunu, fakat bunun yönlendirilmesinin siyasi güce ait olduğunu belirtmişti. Bu açıdan bakıldığında denilebilir ki; birey özel alanda aldığı kararlarında, halkın çoğunluğuna, istemeden de olsa, uymak durumunda kaldığında, farkında olmadan yabancılaşmaktadır. Aynı şekilde, siyasi gücün, bireyi kendi eğilimleri doğrultusunda biçimlendirmeye çalışması da bireyin yabancılaşmasına neden olmaktadır.

"Habermas, kamu erkinin kültürel-siyasal karşıtı olarak 17. ve 18. yüzyıllarda ortaya çıkan burjuva kamuoyunun oluşturduğu platformu, 'burjuva kamusal alanı' diye adlandırmaktadır" (Aktaran: Atabek ve Dağtaş, 1998: 162). Bu kamusal alan, sanayi kurumlarının büyümesi ile birlikte, 19. yüzyıldan itibaren değişime uğramıştır. Böylece, önceden eleştirel tartışmaların olduğu kamusal alan, kültür ürünlerinin tüketildiği alanlardan biri haline gelmiştir. Habermas bu konuda şöyle demektedir: "Pazarın yasaları, ekonomik değişim ve toplumsal emek alanını yönetmeye başladığında kamuoyu oluşturan özel kişilere ait alanı da işgal etti ve eleştirel tartışma yerini tüketim eylemine bırakmaya başladı. Kamusal iletişim ağı ise çözülerek her biri diğerinin aynısı olan bir kişiselleşmiş alımlama faaliyeti haline geldi" (Aktaran: Atabek ve Dağtaş, 1998: 165).

Görülüyor ki, kamusal alan, eleştirel ve rasyonel tartışma alanı olmaktan çıkarak, ekonomik ve siyasal propagandanın olduğu sözde bir kamusal durumuna girmiştir. Bu durum da kitle iletişim araçları ile yaygınlaştırılmıştır. Sonuçta ortaya çıkan bu kamusal alanda, kamuoyu oluşturan kişiler olaylar karşısında pasif ve edilgen bir konuma itilmişlerdir. Bu da onları yabancılaştırmış, depolitize olmalarına neden olmuştur.

“Belirli bir kamuoyunun var olduğunu ileri sürebilmek için, hem çoğunluğun hem de azınlığın kanaatlerinin ifade edilebilmesi gerekir. Düşüncülere göre, herkesi içeren bir kamuoyu olamaz. Bir görüşün kamuoyu görüşü olması için halkın büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmesi gerekir. Kamuoyunun görüşü olan bir düşünceye herkesin katılımı zorunlu değildir. Ancak bu kanaati paylaşmayan azınlık da, baskı altında kalmadan, çoğunluğun kararına uyabiliyorsa, kamuoyundan söz edilebilir” (Aktaran: Atabek ve Dağtaş, 1998: 211). Ama burada, azınlıkların düşünceleri de göz ardı edilmemelidir.

Buradan şöyle bir gözlem de yapılabilir: olaylara ve özellikle siyasete olan ilgisizlik, kamuoyunu sınırlı grupların eline bırakmaktadır. “Olaylarla ilgilenen grupların karşısına farklı istek ve menfaatlerle çıkacak grupların sayısı ve dolayısıyla kanaatlerin sayısı ve çeşidi de düşük düzeyde kalacaktır. Böylece kamuoyu, bu konu ile ilgilenmeyi, istek ve çıkarlarının bir gereği gören az sayıda grupların tekelinde kalacaktır. Bu genel ilgisizlik, siyaset konusunda, halk arasında genel bir kanaat boşluğuna yol açacaktır. Kanaat boşluğu büyüdükçe, bir yandan kanaatlerini duyurmak isteyen ve bunları yayma olanaklarına sahip olan grupların, öte yandan kendini kabul ettirmeye çalışan hükümetin kanaatleri bu boşluğu doldurmaya çalışacaktır” (Sezer, 1972: 84).

Böylece, bireyler siyasete yabancılaşarak, kendilerinininki yerine başka kanaatlerin etkili olmasına izin verir duruma gelmektedirler. Halbuki bireyler ülke ve devletle ne derece ilgilenirlerse, ülkelerine de o derece sahip çıkmış olurlar. Böylece, J.J. Rousseau'nun idealize ettiği, sorunların üstesinden gelebilecek olan toplumsal sözleşme de gerçekleşebilecektir.

Kaynakça

- ATABEK, Nejdet ve Erdal Dağtaş: **Kamuoyu ve İletişim**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1998.
- FICHER, Ernst: **Franz Kafka**, İstanbul, B.F.S. Yayınları, 1985.
- FROMM, Erich: **Yeni Bir İnsan, Yeni Bir Toplum**, İstanbul, Say Yayınları, 1996.
- HABERMAS, Jürgen: **Kamusalın Yapısal Dönüşümü**, Çev. Tanıl Bora – Mithat Sancar, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 1997.
- MILBURN, Michael A.: **Kamuoyu ve Siyaset**, Çev. Ali Dönmez – Veli Duyan, Ankara, İmge Yayınları, 1998.
- NEUMAN, Elisabeth Noelle: **Kamuoyu**, Çev. Murat Özkök, Ankara, Dost Kitabevi, 1996.
- OLDENQUIST, Andrew: **Alienation, Community and Work**, London, Greenwood Press, 1991.
- SENNET, Richard: **Kamusal İnsanın Çöküşü**, Çev. Serpil Durak – Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1996.
- SEZER, Duygu: **Kamuoyu ve Dış Politika**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1972.